

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 2ας Φεβρουαρίου 2023*

«Προδικαστική παραπομπή – Καθεστώς των Εκκλησιών και των θρησκευτικών ενώσεων ή κοινοτήτων στα κράτη μέλη, υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης – Άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ – Ελευθερία εγκαταστάσεως – Άρθρο 49 ΣΛΕΕ – Περιορισμοί – Δικαιολόγηση – Αναλογικότητα – Επιδοτήσεις για ιδιωτικό σχολείο – Αίτηση υποβληθείσα από θρησκευτική ένωση εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος – Εκπαιδευτικό ίδρυμα αναγνωριζόμενο από την ένωση αυτή ως σχολείο με θρησκευτικό προσανατολισμό»

Στην υπόθεση C-372/21,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Verwaltungsgerichtshof (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Αυστρία) με απόφαση της 1ης Ιουνίου 2021, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 17 Ιουνίου 2021, στο πλαίσιο της δίκης

Freikirche der Siebenten-Tags-Adventisten in Deutschland KdöR

κατά

Bildungsdirektion für Vorarlberg,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. Jürimäe, πρόεδρο τμήματος, M. Safjan, N. Piçarra (εισηγητή), N. Jääskinen και M. Gavalec, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Αιμιλίου

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Freikirche der Siebenten-Tags-Adventisten in Deutschland KdöR, εκπροσωπούμενη από την M. Krömer και τον P. Krömer, Rechtsanwälte,
- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον A. Posch, την J. Schmoll και τον F. Werni,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

- η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την T. Machoníčková, καθώς και από τους M. Smolek και J. Vláčil,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την L. Armati, καθώς και από τους M. Mataija και G. von Rintelen,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 7ης Ιουλίου 2022,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 17 και 56 ΣΛΕΕ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Freikirche der Siebenten-Tags-Adventisten in Deutschland KdöR (Ελεύθερης Εκκλησίας των Αντβεντιστών της Εβδόμης Ημέρας στη Γερμανία, στο εξής: Γερμανική Εκκλησία Αντβεντιστών) και της Bildungsdirektion für Vorarlberg (εκπαιδευτικής διεύθυνσης του Vorarlberg, Αυστρία) (στο εξής: αρμόδια αρχή), με αντικείμενο τη χορήγηση επιδότησης η οποία ζητήθηκε για ιδιωτικό σχολείο αναγνωριζόμενο και στηριζόμενο από την εν λόγω Εκκλησία ως σχολείο με θρησκευτικό προσανατολισμό.

Το αυστριακό νομικό πλαίσιο

O AnerkennungsG

- 3 Το άρθρο 1 του Gesetz betreffend die gesetzliche Anerkennung von Religionsgesellschaften (νόμου περί της νομοθετικής αναγνώρισης θρησκευτικών ενώσεων), της 20ής Μαΐου 1874 (RGBL., 68/1874, στο εξής: AnerkennungsG), ορίζει τα ακόλουθα:

«Ως θρησκευτική ένωση αναγνωρίζονται τα μέλη θρησκευτικού δόγματος το οποίο δεν έχει προηγουμένως αναγνωριστεί από τον νόμο, υπό την προϋπόθεση ότι:

1. κανένα στοιχείο του θρησκευτικού τους δόγματος, της διακονίας, του κανονισμού λειτουργίας ή της ονομασίας με την οποία επιλέγουν να αυτοπροσδιορίζονται δεν αντίκειται στον νόμο ή στα χρηστά ήθη·
2. εξασφαλίζεται η ίδρυση και ύπαρξη τουλάχιστον μίας θρησκευτικής κοινότητας συσταθείσας σύμφωνα με τις απαιτήσεις του παρόντος νόμου.»

O BekGG

- 4 Το άρθρο 11 του Bundesgesetz über die Rechtspersönlichkeit von religiösen Bekenntnisgemeinschaften [ομοσπονδιακού νόμου περί της νομικής προσωπικότητας θρησκευτικών κοινοτήτων (BGBl. I, 19/1998), όπως δημοσιεύθηκε στην BGBl. I, 78/2011 (στο εξής: BekGG)], το οποίο φέρει τον τίτλο «Πρόσθετες απαιτήσεις για την αναγνώριση θρησκευτικής κοινότητας δυνάμει του AnerkennungsG», έχει ως εξής:

«Επιπλέον των απαιτήσεων που θέτει ο [AnerkennungsG], προκειμένου να λάβει χώρα αναγνώριση θρησκευτικής κοινότητας πρέπει να πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις.

1. Η θρησκευτική κοινότητα πρέπει:

- a) να έχει συμπληρώσει τουλάχιστον 20 έτη ύπαρξης στην Αυστρία, εκ των οποίων τα 10 έτη υπό οργανωμένη μορφή, και τουλάχιστον 5 έτη υπό τη μορφή θρησκευτικής κοινότητας με νομική προσωπικότητα δυνάμει του παρόντος νόμου· ή
- b) να υπάγεται από οργανωτικής και δογματικής απόψεως σε θρησκευτική ένωση η οποία δραστηριοποιείται σε διεθνές επίπεδο και έχει συμπληρώσει 100 έτη ύπαρξης και τουλάχιστον 10 έτη δραστηριότητας στην Αυστρία υπό οργανωμένη μορφή· ή
- c) να υπάγεται από οργανωτικής και δογματικής απόψεως σε θρησκευτική ένωση η οποία δραστηριοποιείται σε διεθνές επίπεδο και έχει συμπληρώσει τουλάχιστον 200 έτη ύπαρξης, καθώς και
- d) να έχει αριθμό μελών τουλάχιστον ίσο με το δύο τοις χιλίοις του αυστριακού πληθυσμού, όπως αυτός προκύπτει από την τελευταία απογραφή. Αν η οικεία θρησκευτική κοινότητα δεν δύναται να αποδείξει την πλήρωση της ως άνω προϋποθέσεως βάσει των στοιχείων της απογραφής, οφείλει να παράσχει τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία υπό οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη μορφή.

[...]

3. Η θρησκευτική κοινότητα πρέπει να συμπορεύεται αρμονικά με την κοινωνία και την πολιτεία.

4. Οφείλει να μην υποκινεί την τέλεση παράνομων πράξεων στο πλαίσιο των σχέσεών της με τις Εκκλησίες και τις θρησκευτικές ενώσεις που αναγνωρίζονται από τον νόμο καθώς και με άλλες υφιστάμενες θρησκευτικές κοινότητες.»

O PrivSchG

- 5 Το άρθρο 17 του Bundesgesetz über das Privatschulwesen (Privatschulgesetz) (ομοσπονδιακού νόμου περί ιδιωτικών σχολείων) της 25ης Ιουλίου 1962 (BGBl., 244/1962), όπως τροποποιήθηκε (BGBl. I, 35/2019) (στο εξής: PrivSchG), το οποίο αφορά το δικαίωμα επιδότησης των ιδιωτικών σχολείων με θρησκευτικό προσανατολισμό, ορίζει τα ακόλουθα:

«(1) Στις νομοθετικά αναγνωρισμένες Εκκλησίες και θρησκευτικές ενώσεις χορηγούνται επιδοτήσεις για δαπάνες προσωπικού για τα ιδιωτικά σχολεία με θρησκευτικό προσανατολισμό που διέπονται από το δημόσιο δίκαιο, σύμφωνα με τις ακόλουθες διατάξεις.

(2) Ως ιδιωτικά σχολεία με θρησκευτικό προσανατολισμό νοούνται τα σχολεία που διατηρούνται από νομοθετικά αναγνωρισμένες Εκκλησίες και θρησκευτικές ενώσεις και από τα ιδρύματά τους, καθώς και τα σχολεία που διατηρούνται από σωματεία, ιδρύματα και κεφάλαια, τα οποία αναγνωρίζονται ως σχολεία με θρησκευτικό προσανατολισμό από τις αρμόδιες εκκλησιαστικές (θρησκευτικές) ανώτερες αρχές.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 6 Η Γερμανική Εκκλησία Αντβεντιστών, η οποία έχει το καθεστώς νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου στη Γερμανία, δεν συνιστά αναγνωρισμένη Εκκλησία βάσει του αυστριακού δικαίου.
- 7 Από το σχολικό έτος 2016/2017, η Εκκλησία αυτή έχει αναγνωρίσει, ως σχολείο με θρησκευτικό προσανατολισμό, ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα που βρίσκεται στην Αυστρία και τελεί υπό τη διαχείριση εγκεκριμένου σωματείου στο οποίο η Εκκλησία παρέχει τη στήριξή της υπό μορφή, μεταξύ άλλων, επιδοτήσεων, διάθεσης παιδαγωγικού υλικού και διά βίου κατάρτισης του διδακτικού προσωπικού. Η εν λόγω Εκκλησία υπέβαλε, ενώπιον της αρμόδιας αρχής, αίτηση χορήγησης επιδοτήσεως για την αμοιβή του προσωπικού του σχολείου βάσει του άρθρου 17 του PrivSchG, επικαλούμενη το άρθρο 56 ΣΛΕΕ προκειμένου να τύχει της μεταχείρισης που προβλέπεται για τις Εκκλησίες και τις θρησκευτικές ενώσεις που έχουν αναγνωριστεί δυνάμει του αυστριακού δικαίου.
- 8 Με απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2019, η αρμόδια αρχή απέρριψε την αίτηση, βάσει του άρθρου 17, παράγραφοι 1 και 2, του PrivSchG, εκτιμώντας ότι το συγκεκριμένο άρθρο έχει εφαρμογή μόνον όσον αφορά Εκκλησίες και θρησκευτικές ενώσεις οι οποίες έχουν αναγνωριστεί δυνάμει του αυστριακού δικαίου. Κατόπιν τούτου, η Γερμανική Εκκλησία Αντβεντιστών άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής, η οποία απορρίφθηκε από το Bundesverwaltungsgericht (ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο, Αυστρία) με απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2020.
- 9 Το εν λόγω δικαστήριο εκτιμά ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν υποχρεώνει την Αυστριακή Δημοκρατία να αναγνωρίσει Εκκλησία ή θρησκευτική ένωση η οποία έχει προηγουμένως αναγνωριστεί σε άλλο κράτος μέλος. Κατά συνέπεια, το γεγονός ότι μια τέτοια Εκκλησία ή θρησκευτική ένωση αναγνωρίζει ως σχολείο με θρησκευτικό προσανατολισμό ένα ιδιωτικό σχολείο που είναι εγκατεστημένο στην Αυστρία δεν συνεπάγεται ότι η οικεία Εκκλησία ή η θρησκευτική ένωση μπορεί να στηριχθεί στο άρθρο 17 του PrivSchG προκειμένου να λάβει επιδοτήσεις για το συγκεκριμένο σχολείο προς τον σκοπό της κάλυψης της αμοιβής του προσωπικού.
- 10 Κατά της αποφάσεως αυτής, η Γερμανική Εκκλησία Αντβεντιστών άσκησε αίτηση τακτικής αναιρέσεως ενώπιον του Verwaltungsgerichtshof (Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου, Αυστρία).
- 11 Στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι οι Εκκλησίες και οι θρησκευτικές ενώσεις που έχουν αναγνωριστεί, μεταξύ άλλων, βάσει του AnerkennungsG και του BekGG είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου που απολαύουν ειδικών δικαιωμάτων και είναι επιφορτισμένα με την επιδίωξη συγκεκριμένων σκοπών, μεταξύ άλλων στον τομέα της εκπαίδευσης, μέσω της οποίας μετέχουν στον δημόσιο βίο της χώρας. Διευκρινίζει δε ότι βάσει του άρθρου 17 του PrivSchG μόνον οι εν λόγω Εκκλησίες και θρησκευτικές ενώσεις μπορούν να λάβουν επιδοτήσεις για τα ιδιωτικά σχολεία τα οποία οι ίδιες αναγνωρίζουν ως σχολεία με θρησκευτικό προσανατολισμό.

- 12 Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, κατ' αρχάς, αν η επίμαχη στην κύρια δίκη περίπτωση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.
- 13 Συναφώς, υπενθυμίζει αφενός ότι, σύμφωνα με το άρθρο 17 ΣΛΕΕ, η χορήγηση επιδοτήσεων στα ιδιωτικά σχολεία με θρησκευτικό προσανατολισμό που συνδέονται με Εκκλησίες και θρησκευτικές ενώσεις αναγνωρισμένες από κράτος μέλος εμπίπτει αποκλειστικώς στις σχέσεις μεταξύ του οικείου κράτους μέλους και των οικείων Εκκλησιών και θρησκευτικών ενώσεων και ότι η Ένωση οφείλει να παραμένει ουδέτερη όσον αφορά τις εν λόγω σχέσεις. Εντούτοις, το Δικαστήριο έκρινε στις σκέψεις 30 έως 33 της αποφάσεως της 22ας Ιανουαρίου 2019, Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43), ότι το άρθρο 17 ΣΛΕΕ δεν συνεπάγεται ότι εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης τυχόν διαφορετική μεταχείριση την οποία εισάγει εθνική ρύθμιση στον τομέα αυτό.
- 14 Αφετέρου, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, υπό το πρίσμα της νομολογίας του Δικαστηρίου, μεταξύ άλλων της αποφάσεως της 6ης Νοεμβρίου 2018, Scuola Elementare Maria Montessori κατά Επιτροπής, Επιτροπή κατά Scuola Elementare Maria Montessori και Επιτροπή κατά Ferracci (C-622/16 P έως C-624/16 P, EU:C:2018:873, σκέψη 105), το επίμαχο στην κύρια δίκη ιδιωτικό σχολείο, το οποίο χρηματοδοτείται, κατά κύριο λόγο, από ιδιωτικούς πόρους, ασκεί οικονομική δραστηριότητα συνιστάμενη σε παροχή υπηρεσιών. Ωστόσο, δεδομένου ότι το σχολείο αυτό τελεί υπό τη διαχείριση σωματείου εγγεγραμμένου στα μητρώα της Αυστρίας, η παροχή υπηρεσιών δεν έχει διασυνοριακό χαρακτήρα, εκτός αν ληφθεί υπόψη ότι η αίτηση χορήγησης επιδοτήσεως για το συγκεκριμένο σχολείο υποβλήθηκε από Εκκλησία εγκατεστημένη και αναγνωρισμένη στη Γερμανία.
- 15 Το εν λόγω δικαστήριο διερωτάται, εν συνεχεία, αν η Γερμανική Εκκλησία Αντβεντιστών μπορεί να επικαλεστεί την ελευθερία παροχής υπηρεσιών που κατοχυρώνεται στο άρθρο 56 ΣΛΕΕ προκειμένου να τύχει της ίδιας μεταχείρισης με τα ιδιωτικά σχολεία με θρησκευτικό προσανατολισμό που συνδέονται με Εκκλησίες ή θρησκευτικές ενώσεις αναγνωρισμένες από τον νόμο στην Αυστρία, των οποίων η εκπαιδευτική δραστηριότητα χρηματοδοτείται, κατά κύριο λόγο, από δημόσιους πόρους και δεν μπορεί, συνεπώς, να χαρακτηριστεί ως «οικονομική δραστηριότητα», κατά την έννοια της νομολογίας που υπομνήσθηκε στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως.
- 16 Τέλος, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η εθνική ρύθμιση που απαγορεύει στη Γερμανική Εκκλησία Αντβεντιστών να λάβει επιδοτήσεις για ιδιωτικό σχολείο το οποίο βρίσκεται στην Αυστρία –σε αντίθεση προς τις αναγνωρισμένες στο εν λόγω κράτος μέλος Εκκλησίες και θρησκευτικές ενώσεις– συνιστά εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών που κατοχυρώνεται στο άρθρο 56 ΣΛΕΕ. Το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι μια τέτοια εθνική ρύθμιση, καθόσον αποσκοπεί στη συμπλήρωση του δημόσιου σχολικού συστήματος μέσω ιδιωτικών σχολείων με θρησκευτικό προσανατολισμό που συνδέονται με Εκκλησίες ή θρησκευτικές ενώσεις εκπροσωπούμενες επαρκώς στην Αυστρία, προκειμένου να παράσχει στους γονείς τη δυνατότητα να επιλέγουν ευχερέστερα την εκπαίδευση των τέκνων τους με βάση τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, επιδιώκει θεμιτό σκοπό. Εκτιμά επίσης ότι η ρύθμιση αυτή μπορεί να θεωρηθεί κατάλληλη για τη διασφάλιση της επίτευξης του επιδιωκόμενου σκοπού χωρίς να βαίνει πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για να το επιτύχει.

- 17 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Verwaltungsgerichtshof (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 17 ΣΛΕΕ, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, ιδίως του άρθρου 56 ΣΛΕΕ, περίπτωση κατά την οποία θρησκευτική ένωση, η οποία έχει αναγνωρισθεί και είναι εγκατεστημένη σε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιδιώκει την επιδότηση ιδιωτικού σχολείου το οποίο έχει αναγνωρίσει ως σχολείο με θρησκευτικό προσανατολισμό και το οποίο λειτουργεί σε άλλο κράτος μέλος από καταχωρισμένο σύμφωνα με το δίκαιο του εν λόγω κράτους μέλους σωματείο;

Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα:

2) Έχει το άρθρο 56 ΣΛΕΕ την έννοια ότι απαγορεύει εθνική διάταξη που προβλέπει ως προϋπόθεση για την επιδότηση ιδιωτικών σχολείων με θρησκευτικό προσανατολισμό την αναγνώριση του αιτούντος ως Εκκλησίας ή θρησκευτικής ένωσης σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

- 18 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι συνεπάγεται την εξαίρεση από το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης της περίπτωσης όπου μια Εκκλησία, μια θρησκευτική ένωση ή μια θρησκευτική κοινότητα η οποία έχει το καθεστώς νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου σε κράτος μέλος και αναγνωρίζει και στηρίζει, σε άλλο κράτος μέλος, ένα ιδιωτικό σχολείο ως σχολείο με θρησκευτικό προσανατολισμό ζητεί τη χορήγηση επιδοτήσεως για το σχολείο αυτό, η οποία επιδότηση χορηγείται μόνο στις Εκκλησίες καθώς και στις θρησκευτικές ενώσεις και στις θρησκευτικές κοινότητες που έχουν αναγνωρισθεί δυνάμει του δικαίου του εν λόγω άλλου κράτους μέλους.
- 19 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί, κατά πρώτον, ότι, μολονότι το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ εκφράζει την ουδετερότητα της Ένωσης όσον αφορά την οργάνωση, από τα κράτη μέλη, των σχέσεων τους με τις Εκκλησίες και τις θρησκευτικές ενώσεις ή κοινότητες (αποφάσεις της 17ης Απριλίου 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, σκέψη 58, καθώς και της 13ης Ιανουαρίου 2022, MIUR και Ufficio scolastico Regionale per la Campania, C-282/19, EU:C:2022:3, σκέψη 50), εντούτοις δεν χωρεί επίκληση της διάταξης αυτής προκειμένου να εξαιρείται, εν γένει, από το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης η δραστηριότητα Εκκλησιών ή θρησκευτικών ενώσεων και κοινοτήτων στις περιπτώσεις που η εν λόγω δραστηριότητα συνίσταται σε παροχή υπηρεσιών έναντι αμοιβής εντός δεδομένης αγοράς (πρβλ. απόφαση της 27ης Ιουνίου 2017, Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania, C-74/16, EU:C:2017:496, σκέψεις 43 και 47).
- 20 Κατά δεύτερον, τα μαθήματα που διδάσκονται από εκπαιδευτικά ιδρύματα τα οποία χρηματοδοτούνται, κατά κύριο λόγο, από ιδιωτικούς πόρους συνιστούν υπηρεσίες, αφού ο σκοπός τον οποίον επιδιώκουν τα ιδρύματα αυτά είναι η προσφορά τέτοιων υπηρεσιών έναντι αμοιβής (πρβλ. αποφάσεις της 7ης Δεκεμβρίου 1993, Wirth, C-109/92, EU:C:1993:916, σκέψη 17,

καθώς και της 6ης Νοεμβρίου 2018, Scuola Elementare Maria Montessori κατά Επιτροπής, Επιτροπή κατά Scuola Elementare Maria Montessori και Επιτροπή κατά Ferracci, C-622/16 P έως C-624/16 P, EU:C:2018:873, σκέψη 105).

- 21 Αντιστρόφως, τα μαθήματα που διδάσκονται από σχολικό ίδρυμα εντασσόμενο στο δημόσιο σύστημα εκπαίδευσης, τα οποία χρηματοδοτούνται, εξ ολοκλήρου ή κατά κύριο λόγο, από δημόσιους πόρους, δεν συνιστούν οικονομική δραστηριότητα. Ειδικότερα, δημιουργώντας και διατηρώντας ένα τέτοιο δημόσιο σύστημα εκπαίδευσης, το κράτος μέλος δεν αποβλέπει στην άσκηση αμειβόμενων δραστηριοτήτων, αλλά εκπληρώνει την αποστολή του έναντι των πολιτών του στον κοινωνικό, πολιτιστικό και εκπαιδευτικό τομέα (πρβλ. αποφάσεις της 7ης Δεκεμβρίου 1993, Wirth, C-109/92, EU:C:1993:916, σκέψη 15, καθώς και της 11ης Σεπτεμβρίου 2007, Schwarz και Gootjes-Schwarz, C-76/05, EU:C:2007:492, σκέψη 39).
- 22 Εν προκειμένω, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι το αυστριακό σχολείο το οποίο αναγνωρίζεται και στηρίζεται από τη Γερμανική Εκκλησία Αντβεντιστών ως σχολείο με θρησκευτικό προσανατολισμό είναι ιδιωτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα του οποίου τα διδασκόμενα μαθήματα χρηματοδοτούνται σε μεγάλο βαθμό από ιδιωτικούς πόρους και, ως εκ τούτου, υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο, το ίδρυμα αυτό πρέπει να θεωρηθεί ότι ασκεί οικονομική δραστηριότητα, κατά την έννοια της προμνημονευθείσας νομολογίας.
- 23 Συναφώς, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζουν η Αυστριακή Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το γεγονός ότι η ζητηθείσα επιδότηση, άπαξ χορηγηθεί, καθιστά δυνατό να θεωρηθεί το οικείο ιδιωτικό σχολείο ως εκπαιδευτικό ίδρυμα χρηματοδοτούμενο από δημόσιους πόρους το οποίο, ως τέτοιο, δεν ασκεί πλέον οικονομική δραστηριότητα, κατά την έννοια της νομολογίας που υπομνήσθηκε στις σκέψεις 20 και 21 της παρούσας αποφάσεως, δεν ασκεί επιρροή προκειμένου να προσδιοριστεί αν η επίμαχη στην κύρια δίκη περίπτωση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Ειδικότερα, επιρροή ασκεί μόνον το γεγονός ότι το ιδιωτικό σχολείο για το οποίο ζητείται η επιδότηση μπορεί να θεωρηθεί ότι ασκεί οικονομική δραστηριότητα κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2007, Schwarz και Gootjes-Schwarz, C-76/05, EU:C:2007:492, σκέψη 44).
- 24 Επιπλέον, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Αυστριακή Κυβέρνηση, η επίμαχη στην κύρια δίκη περίπτωση διαφέρει από μια περίπτωση της οποίας όλα τα στοιχεία περιορίζονται στο εσωτερικό ενός και μόνον κράτους μέλους. Εν προκειμένω, πράγματι, η Γερμανική Εκκλησία Αντβεντιστών ζητεί επιδότηση από τις αυστριακές αρχές για σχολείο ευρισκόμενο στην Αυστρία, το οποίο αναγνωρίζει και στηρίζει ως σχολείο με θρησκευτικό προσανατολισμό. Συνεπώς, το διασυνοριακό αυτό στοιχείο έχει ως αποτέλεσμα την κατ' αρχήν εφαρμογή των κανόνων του δικαίου της Ένωσης σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία (πρβλ. απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2016, Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, σκέψη 47).
- 25 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν συνεπάγεται την εξαίρεση από το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης της περίπτωσης όπου μια Εκκλησία, μια θρησκευτική ένωση ή μια θρησκευτική κοινότητα η οποία έχει το καθεστώς νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου σε κράτος μέλος και αναγνωρίζει και στηρίζει, σε άλλο κράτος μέλος, ένα ιδιωτικό σχολείο ως σχολείο με θρησκευτικό προσανατολισμό ζητεί τη χορήγηση επιδοτήσεως για το σχολείο αυτό, η οποία επιδότηση χορηγείται μόνο στις Εκκλησίες καθώς και στις θρησκευτικές ενώσεις και στις θρησκευτικές κοινότητες που έχουν αναγνωριστεί δυνάμει του δικαίου του εν λόγω άλλου κράτους μέλους.

Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

- 26 Επιβάλλεται να υπομνησθεί, προκαταρκτικώς, ότι το σχολείο για το οποίο ζητεί επιδότηση η Γερμανική Εκκλησία Αντβεντιστών βρίσκεται στην Αυστρία και τελεί υπό τη διαχείριση σωματείου εγγεγραμμένου στα μητρώα του εν λόγω κράτους μέλους, όπερ διασφαλίζει σταθερή και συνεχή παρουσία στο έδαφός του. Συνεπώς, μια τέτοια περίπτωση άπτεται της ελευθερίας εγκαταστάσεως που κατοχυρώνεται στο άρθρο 49 ΣΛΕΕ και όχι της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών που κατοχυρώνεται στο άρθρο 56 ΣΛΕΕ (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 8ης Σεπτεμβρίου 2010, *Stoß κ.λπ.*, C-316/07, C-358/07 έως C-360/07, C-409/07 και C-410/07, EU:C:2010:504, σκέψη 59).
- 27 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να θεωρηθεί ότι με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που εξαρτά τη χορήγηση δημόσιων επιδοτήσεων, προοριζόμενων για τα ιδιωτικά σχολεία που αναγνωρίζονται ως σχολεία με θρησκευτικό προσανατολισμό, από την προϋπόθεση να έχει αναγνωρισθεί από το δίκαιο του συγκεκριμένου κράτους μέλους η Εκκλησία ή η θρησκευτική ένωση που έχει υποβάλει αίτηση χορήγησης επιδοτήσεως για ένα τέτοιο σχολείο ακόμη και όταν η Εκκλησία ή η θρησκευτική ένωση έχει αναγνωρισθεί από το δίκαιο του κράτους μέλους ίδρυσής της.
- 28 Το άρθρο 49, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ ορίζει ότι, στο πλαίσιο του κεφαλαίου 2 του τίτλου IV του τρίτου μέρους της Συνθήκης ΛΕΕ, απαγορεύονται οι περιορισμοί της ελευθερίας εγκαταστάσεως των υπηκόων κράτους μέλους στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους. Επομένως, η διάταξη αυτή απαγορεύει κάθε εθνικό μέτρο το οποίο απαγορεύει, παρακωλύει ή καθιστά λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως (πρβλ. αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 2004, *CaixaBank France*, C-442/02, EU:C:2004:586, σκέψη 11, καθώς και της 7ης Σεπτεμβρίου 2022, *Cilevičs κ.λπ.*, C-391/20, EU:C:2022:638, σκέψη 61).
- 29 Η αρχή της απαγόρευσης κάθε δυσμενούς διάκρισης λόγω ιθαγένειας, η οποία έχει εφαρμογή στον εν λόγω τομέα, απαγορεύει όχι μόνον τις εμφανείς δυσμενείς διακρίσεις, αλλά και κάθε συγκαλυμμένη μορφή δυσμενούς διάκρισης η οποία, κατ' εφαρμογή άλλων κριτηρίων διαφοροποιήσεως, καταλήγει στην πράξη στο ίδιο αποτέλεσμα. Επομένως, δεν αποκλείεται κριτήρια όπως ο τόπος καταγωγής ή η κατοικία ενός υπηκόου κράτους μέλους να μπορούν, αναλόγως των περιστάσεων, να ισοδυναμούν, ως προς το πρακτικό τους αποτέλεσμα, με δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας, η οποία απαγορεύεται από τη Συνθήκη ΛΕΕ (πρβλ. αποφάσεις της 12ης Φεβρουαρίου 1974, *Sotgiu*, 152/73, EU:C:1974:13, σκέψη 11, και της 20ής Ιανουαρίου 2011, Επιτροπή κατά Ελλάδας, C-155/09, EU:C:2011:22, σκέψη 45).
- 30 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η αίτηση για χορήγηση της επιδότησης την οποία προβλέπει το άρθρο 17 του *PrivSchG* μπορεί να υποβληθεί μόνον από τις Εκκλησίες ή τις θρησκευτικές ενώσεις που έχουν αναγνωρισθεί από τον αυστριακό νόμο, ήτοι από εκείνες που πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 1 του *AnerkennungsG* και του άρθρου 11 του *BekGG*.
- 31 Στο μέτρο που οι προϋποθέσεις αυτές απαιτούν, γενικώς, την παρουσία –της οποίας η διάρκεια ποικίλλει κατά περίπτωση– των Εκκλησιών ή των θρησκευτικών ενώσεων στην Αυστρία, καθώς και αριθμό μελών τουλάχιστον ίσο με το δύο τοις χιλίοις του πληθυσμού της χώρας, οι εν λόγω προϋποθέσεις μπορούν να πληρούνται ευχερέστερα από τις Εκκλησίες ή τις θρησκευτικές ενώσεις που είναι εγκατεστημένες στην Αυστρία. Συνεπώς, οι συγκεκριμένες προϋποθέσεις είναι ικανές να περιαγάγουν σε μειονεκτική θέση τις Εκκλησίες και τις θρησκευτικές ενώσεις που είναι

εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη και αναγνωρίζουν και στηρίζουν, ως σχολεία με θρησκευτικό προσανατολισμό, ιδιωτικά σχολεία που βρίσκονται στην Αυστρία. Ειδικότερα, οι Εκκλησίες και οι θρησκευτικές ενώσεις αυτές δεν μπορούν να λάβουν επιδοτήσεις υπέρ των οικείων σχολείων για την κάλυψη της αμοιβής του διδακτικού προσωπικού που είναι αναγκαίο για την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων τους.

- 32 Κατά συνέπεια, υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο, πρέπει να γίνει δεκτό ότι εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως.
- 33 Εντούτοις, περιορισμός της ελευθερίας εγκαταστάσεως μπορεί να γίνει δεκτός εφόσον, πρώτον, δικαιολογείται από σκοπό ρητώς προβλεπόμενο στο άρθρο 52, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ ή από επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος και, δεύτερον, είναι σύμφωνος με την αρχή της αναλογικότητας, όπερ προϋποθέτει ότι είναι κατάλληλος να διασφαλίσει, κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό, την υλοποίηση του επιδιωκόμενου σκοπού και ότι δεν βαίνει πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για να το επιτύχει (πρβλ. απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2022, Cilevičs κ.λπ., C-391/20, EU:C:2022:638, σκέψη 65).
- 34 Όσον αφορά, κατά πρώτον, το αν δικαιολογείται ο επίμαχος περιορισμός, η αιτιολογική έκθεση του PrivSchG, στην οποία παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο, αναφέρει ότι τα ιδιωτικά σχολεία με θρησκευτικό προσανατολισμό συμπληρώνουν το δημόσιο σχολικό σύστημα, το οποίο έχει διαθρησκευτικό χαρακτήρα, επιτρέποντας στους γονείς να επιλέγουν ευχερέστερα την εκπαίδευση των τέκνων τους βάσει των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων.
- 35 Επιπλέον, όσον αφορά τα κριτήρια που διέπουν την αναγνώριση των Εκκλησιών και των θρησκευτικών ενώσεων δυνάμει του AnerkennungsG, από την αιτιολογική έκθεση της τροποποίησης του BekGG προκύπτει ότι όσες έχουν αναγνωριστεί από τον αυστριακό νόμο λαμβάνουν δημόσια επιδότηση, μεταξύ άλλων στους τομείς της υγείας και της εκπαίδευσης, καθόσον συμβάλλουν στην ευημερία των προσώπων. Ειδικότερα, η απόκτηση του καθεστώτος Εκκλησίας ή θρησκευτικής ένωσης αναγνωρισθείσας βάσει του αυστριακού δικαίου συνεπάγεται υποχρεώσεις, μεταξύ των οποίων καταλέγεται η παροχή θρησκευτικής διδασκαλίας.
- 36 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά, όπως και η Αυστριακή Κυβέρνηση, ότι η εν λόγω ρύθμιση, συμπληρώνοντας το δημόσιο διαθρησκευτικό σχολικό σύστημα μέσω των ιδιωτικών σχολείων με θρησκευτικό προσανατολισμό, παρέχει πράγματι στους γονείς τη δυνατότητα να επιλέγουν την εκπαίδευση των τέκνων τους βάσει των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων και, επομένως, επιδιώκει θεμιτό σκοπό. Όπως επισημαίνει ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 72 των προτάσεων του, ο σκοπός αυτός, ο οποίος συνδέεται με τον σκοπό της διασφάλισης υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης, τον οποίο το Δικαστήριο έχει χαρακτηρίσει ως «επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος» (αποφάσεις της 13ης Νοεμβρίου 2003, Neri, C-153/02, EU:C:2003:614, σκέψη 46, και της 14ης Σεπτεμβρίου 2006, Centro di Musicologia Walter Stauffer, C-386/04, EU:C:2006:568, σκέψη 45), είναι δυνατό να δικαιολογήσει περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως.
- 37 Υπό τις συνθήκες αυτές, όπως προκύπτει από τη σκέψη 33 της παρούσας αποφάσεως, πρέπει να εξεταστεί, κατά δεύτερον, αν η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση, αφενός, είναι κατάλληλη να διασφαλίσει, κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό, την υλοποίηση του επιδιωκόμενου σκοπού και, αφετέρου, δεν βαίνει πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για να το επιτύχει.

- 38 Εναπόκειται δε στο αιτούν δικαστήριο, το οποίο είναι το μόνο αρμόδιο να εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης και να ερμηνεύσει την εφαρμοστέα εθνική ρύθμιση, να κρίνει, εν τέλει, αν και σε ποιον βαθμό η οικεία ρύθμιση πληροί τις ως άνω απαιτήσεις. Εντούτοις, το Δικαστήριο, το οποίο έχει κληθεί να δώσει χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο προκειμένου αυτό να επιλύσει τη διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί, είναι αρμόδιο να του παράσχει συναφώς ορισμένα στοιχεία με βάση τη δικογραφία και τις γραπτές παρατηρήσεις τις οποίες έχει στη διάθεσή του (απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2022, Cilevičs κ.λπ., C-391/20, EU:C:2022:638, σκέψεις 72 και 73).
- 39 Εν προκειμένω, όσον αφορά την καταλληλότητα της επίμαχης εθνικής ρύθμισης να διασφαλίσει, κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό, την υλοποίηση του επιδιωκόμενου σκοπού, από την αιτιολογική έκθεση της τροποποίησης του BekGG προκύπτει ότι η αναγνώριση των Εκκλησιών και των θρησκευτικών ενώσεων, βάσει του AnerkennungsG, προϋποθέτει ότι αυτές έχουν ορισμένο μέγεθος ώστε οι δράσεις τους να μην περιορίζονται στα μέλη τους. Γίνεται δεκτό ότι, όταν συμπληρωθεί ο ελάχιστος αριθμός των μελών μιας Εκκλησίας ή θρησκευτικής ένωσης ο οποίος προβλέπεται στη συγκεκριμένη ρύθμιση, η έκταση των θετικών αποτελεσμάτων των δράσεων της, μεταξύ άλλων στον τομέα της εκπαίδευσης, υπερβαίνει το αυστηρό πλαίσιο της κοινότητας των μελών. Επιπλέον, ο περιορισμός της χορήγησης δημόσιων επιδοτήσεων μόνο στα σχολεία με θρησκευτικό προσανατολισμό που συνδέονται με Εκκλησίες και θρησκευτικές ενώσεις οι οποίες είναι αναγνωρισμένες δυνάμει του αυστριακού δικαίου αποσκοπεί στο να διασφαλίσει ότι τα σχολεία αυτά απευθύνονται σε σημαντικό τμήμα του πληθυσμού που ενδέχεται να επιλέξει τη συγκεκριμένη προσφορά διδασκαλίας, η οποία είναι συμπληρωματική της προτεινόμενης από τα δημόσια σχολεία.
- 40 Υπό τις ανωτέρω συνθήκες, προκύπτει ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρύθμιση είναι κατάλληλη για την παροχή στους γονείς της δυνατότητας να επιλέγουν την εκπαίδευση των τέκνων τους βάσει των θρησκευτικών πεποιθήσεών τους, εντός πλαισίου διαθρησκευτικής εκπαίδευσης υψηλής ποιότητας, σκοπός ο οποίος, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως, είναι θεμιτός υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης.
- 41 Όσον αφορά το ζήτημα αν η επίμαχη ρύθμιση βαίνει πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του εν λόγω σκοπού, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ επιτάσσει η Ευρωπαϊκή Ένωση να σέβεται και να μη θίγει το καθεστώς που έχουν οι Εκκλησίες και οι θρησκευτικές ενώσεις και κοινότητες στα κράτη μέλη, το δε άρθρο 17 ΣΛΕΕ εκφράζει την ουδετερότητα της Ένωσης όσον αφορά την οργάνωση, από τα κράτη μέλη, των σχέσεών τους με αυτές (αποφάσεις της 17ης Απριλίου 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, σκέψη 58, καθώς και της 13ης Ιανουαρίου 2022, MIUR και Ufficio Scolastico Regionale per la Campania, C-282/19, EU:C:2022:3, σκέψη 50). Επομένως, σε περιπτώσεις όπως αυτή της κύριας δίκης, το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το εν λόγω άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιβάλλει σε κράτος μέλος να αναγνωρίσει το καθεστώς του οποίου απολαύουν οι οικείες Εκκλησίες, θρησκευτικές ενώσεις ή κοινότητες δυνάμει του δικαίου άλλων κρατών μελών.
- 42 Όσον αφορά την αναγνώριση του καθεστώτος Εκκλησίας ή θρησκευτικής ένωσης αναγνωρισθείσας βάσει του αυστριακού δικαίου, το άρθρο 11 του BekGG θέτει τρεις εναλλακτικές προϋποθέσεις. Πρώτον, το καθεστώς αυτό μπορεί να αναγνωριστεί σε Εκκλησία ή θρησκευτική ένωση η οποία βρίσκεται επί τουλάχιστον 20 έτη στο αυστριακό έδαφος. Δεύτερον, είναι δυνατή η αναγνώριση του εν λόγω καθεστώτος, ακόμη και χωρίς προηγούμενη παρουσία στο αυστριακό έδαφος, σε Εκκλησία ή θρησκευτική ένωση που υπάγεται από οργανωτικής και δογματικής απόψεως σε θρησκευτική ένωση η οποία δραστηριοποιείται σε διεθνές επίπεδο και έχει

συμπληρώσει τουλάχιστον 200 έτη ύπαρξης. Τρίτον, αν μια τέτοια ένωση δραστηριοποιείται σε διεθνές επίπεδο επί τουλάχιστον 100 έτη, πρέπει να έχει συμπληρώσει τουλάχιστον δέκα έτη δραστηριότητας στην Αυστρία υπό οργανωμένη μορφή, ώστε να μπορεί να αναγνωριστεί το επίμαχο καθεστώς σε Εκκλησία ή σε θρησκευτική ένωση που υπάγεται από οργανωτικής και δογματικής απόψεως σε αυτήν.

- 43 Τέτοιες εναλλακτικές προϋποθέσεις, οι οποίες αποσκοπούν να καλύψουν τις περιπτώσεις όπου η αναγνώριση Εκκλησίας ή θρησκευτικής ένωσης μπορεί να συμβάλει στον διαθρησκευτικό χαρακτήρα του εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος, δεν βαίνουν πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού που εκτίθεται στη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως, ήτοι της παροχής στους γονείς της δυνατότητας να επιλέξουν την εκπαίδευση των τέκνων τους βάσει των θρησκευτικών πεποιθήσεων τους.
- 44 Επιπλέον, όσον αφορά την προϋπόθεση περί αντιπροσωπευτικότητας, εντός του πληθυσμού της χώρας, της Εκκλησίας ή της θρησκευτικής ένωσης που επιθυμεί να αναγνωριστεί δυνάμει του αυστριακού δικαίου, το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο d, δεύτερη περίοδος, του BeKGG προβλέπει ότι, όταν δεν είναι δυνατό να αποδειχθεί ότι η εκκλησία ή η θρησκευτική ένωση συγκεντρώνει αριθμό μελών τουλάχιστον ίσο με το δύο τοις χιλίοις του πληθυσμού της Αυστρίας βάσει των στοιχείων της τελευταίας απογραφής, η πλήρωση της συγκεκριμένης προϋπόθεσης μπορεί να αποδειχθεί με οποιονδήποτε άλλο τρόπο. Μια τέτοια διάταξη, καθόσον δεν περιορίζεται στην πρόβλεψη ενός μόνον αποδεικτικού μέσου, μαρτυρεί επίσης τη βούληση του Αυστριακού νομοθέτη να μην υπερβεί το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του σκοπού τον οποίον επιδιώκει η εθνική ρύθμιση.
- 45 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που εξαρτά τη χορήγηση δημόσιων επιδοτήσεων, προοριζόμενων για τα ιδιωτικά σχολεία που αναγνωρίζονται ως σχολεία με θρησκευτικό προσανατολισμό, από την προϋπόθεση να έχει αναγνωριστεί από το δίκαιο του συγκεκριμένου κράτους μέλους η Εκκλησία ή η θρησκευτική ένωση που έχει υποβάλει αίτηση χορήγησης επιδοτήσεως για ένα τέτοιο σχολείο ακόμη και όταν η Εκκλησία ή η θρησκευτική ένωση έχει αναγνωριστεί από το δίκαιο του κράτους μέλους ιδρυσής της.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 46 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν συνεπάγεται την εξαίρεση από το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης της περίπτωσης όπου μια Εκκλησία, μια θρησκευτική ένωση ή μια θρησκευτική κοινότητα η οποία έχει το καθεστώς νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου σε κράτος μέλος και αναγνωρίζει και στηρίζει, σε άλλο κράτος μέλος, ιδιωτικό σχολείο ως σχολείο με θρησκευτικό προσανατολισμό ζητεί τη**

χορήγηση επιδοτήσεως για το σχολείο αυτό, η οποία επιδότηση χορηγείται μόνο στις Εκκλησίες καθώς και στις θρησκευτικές ενώσεις και στις θρησκευτικές κοινότητες που έχουν αναγνωριστεί δυνάμει του δικαίου του εν λόγω άλλου κράτους μέλους.

- 2) Το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που εξαρτά τη χορήγηση δημόσιων επιδοτήσεων, προοριζόμενων για τα ιδιωτικά σχολεία που αναγνωρίζονται ως σχολεία με θρησκευτικό προσανατολισμό, από την προϋπόθεση να έχει αναγνωριστεί από το δίκαιο του συγκεκριμένου κράτους μέλους η Εκκλησία ή η θρησκευτική ένωση που έχει υποβάλει αίτηση χορήγησης επιδοτήσεως για ένα τέτοιο σχολείο ακόμη και όταν η Εκκλησία ή η θρησκευτική ένωση έχει αναγνωριστεί από το δίκαιο του κράτους μέλους ίδρυσής της.**

(υπογραφές)